

Володимир ОСАДЧИЙ
Люблінський католицький університет імені Івана Павла II

Ольга ПОЛЬОВА
Волинський національний університет імені Лесі Українки

КОНЦЕПЦІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НА СТОРІНКАХ «ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО БЮЛЕТЕНЯ»

«Польсько-український бюлетень» на своїх сторінках публікував багато статей з історії України, польсько-української боротьби за незалежність, протидії імперським силам. Історіософський профіль часопису був направлений на створення образу безперервної та героїчної історії української державності, спільної долі поляків і українців, усвідомлення історичної традиції Речі Посполитої Обох Народів. З цією метою представлялися постаті національних героїв, згадувалися річниці спільної боротьби за незалежність, уміщувалися історичні роздуми, що підтверджували ці тези.

Ключові слова: «Польсько-український бюлетень», Польща, Україна, історія, Бончковський.

«Biuletyn Polsko-Ukraiński» on its pages published a number of articles on the history of Ukraine, the Polish-Ukrainian struggle for independence, anti-imperial forces. Profile historiosophical of periodical was meant to create an image of continuous and heroic history of Ukrainian statehood, shared the fate of Poles and Ukrainians, the awareness of the historical traditions of Polish-Lithuanian Commonwealth. To this end, prominent figures were national heroes, remembered the anniversaries of a common struggle for independence, were placed historical reflections to justify the claim.

Key words: «Biuletyn Polsko-Ukraiński», Poland, Ukraine, history, Bączkowski.

«Biuletyn Polsko-Ukraiński» na swych łamach umieszczał liczne artykuły dotyczące historii Ukrainy, polsko-ukraińskich walk o niepodległość, przeciwdziałania imperialnym siłom. Profil historiozoficzny pisma ukierunkowany był na tworzenie obrazu ciągłej i bohaterskiej historii ukraińskiej państwowości, wspólnych losów Polaków i Ukraińców, świadomości tradycji historycznej Rzeczypospolitej Obojga Narodów. W tym celu eksponowane były sylwetki bohaterów narodowych, przypomniano jubileusze wspólnych walk o niepodległość, umieszczano rozważania historyczne uzasadniające powyższe tezy.

Słowa kluczowe: «Biuletyn Polsko-Ukraiński», Polska, Ukraina, historia, Bączkowski.

Зміни, що настали в європейській політиці після I Світової війни 1914-1918 рр., винесли українську проблему на рівень світової дипломатії. Дотеперішня внутрішня справа Російської імперії і Австро-Угорської монархії переросла в поважну дилему, пов'язану з перекроюванням кордонів і змінами з розкладом політичних сил на європейському континенті. Як відомо, землі, на котрих мешкали «малороси» і «русини» (названі на переломі XIX і XX ст. спільним іменем «українці»), після невдалої спроби створити окрему державу були поділені між сусідніми країнами, найбільшими з котрих були Радянська Росія – продовжувачка імперської традиції білого царату – та Польська Республіка, що значно переросла етнічні польські землі.

З історії відомо, що багатовікова традиція напружених між Москвою та Польсько-Литовською державою була спричинена саме суперечкою про спадщину старої Русі, розташованої на пограниччі цих двох східноєвропейських сил. Польський історик Антоні Холоневський у своїй праці «Istota walki polsko-rosyjskiej», ви-

даний у Кракові 1916 року, стверджував, що причиною всіх воєн між росіянами і поляками від часів Івана Грозного до Миколи II були «креси», або ж українські та білоруські землі. Із цієї напруги виникло 16 великих воєн, вони спричинили укладення нетривких «вічних мирів» [5, 46]. Ця проблема переросла звичайні територіальні претензії і становила причину глибокої цивілізаційно-світоглядної суперечки про включення України та Білорусі чи то в простір «руського міра», чи в багатокультурну європейську орбіту цінностей, витворену в Речі Посполитій.

У нових історичних умовах ця суперечка набрала нової сили. Східноєвропейські народи, що входили в склад сусідніх імперій після революцій кінця другої декади XX ст., пережили у своїй історії короткий період незалежності. Навіть після перерозподілу пост-версальського світу вони не могли залишитися лише пасивними суб'єктами політичних процесів і змушували державні нації рахуватися з фактом їх права до самовизначення і незалежного життя.

Для України змагання за незалежність закінчилося створенням квазідержави в образі УРСР, логіка існування котрої нагадувала місце Малоросії у складі імперії. Особливе підкреслення національного чинника було використано більшовиками у тактичних цілях задля усунення старої царської системи цінностей, побудованої на російському націоналізмі, урядовому православ'ї та авторитарній владі. Ця схема, тільки з іншим змістом, була перенесена в радянську дійсність. Прикметник «російський» був переважно замінений прикметником «радянський», казенна релігія поступилася місцем комуністичній ідеології, а царська влада перетворилася на диктатуру більшовицьких вождів. Україна, зберігаючи певні негрізні для центральної влади регіоналізми, була трактована не лише як інтегральна частина радянської імперії, а і як її органічний осередок. Її історичний досвід, як і в попередні епохи, був укомпонований у звичайну схему російської історії.

Для Польської держави, твореної не лише політиком і стратегом, а й візіонером, закоріненим у давній традиції багатокультурної Республіки з-під знаку Орла, Погоні і руського Архангела – маршалом Юзефом Пілсудським, справа незалежності України, її розвитку, відмінного від загальноросійського шляху, була вагомим чинником зовнішньої політики. Тому, ведучи боротьбу за кордони майбутньої Польщі, її вождь звертав увагу на союз з Україною та іншими народами з російської сфери впливів. Зрештою, цей напрямок був логічним продовженням польської незалежницької традиції з попередніх епох, котра намагалася вирвати історію «Русі» і «Литви» з російських централістичних схем. Відомий союз Пілсудський-Петлюра 1920 року підтвердив те, що це не були лише теоретичні спекуляції, а конкретні пріоритети польської політики. Парадоксальним може видатися те, що незалежність України, очевидно без західних галицьких і волинських земель, була вагомим елементом державних інтересів Польщі. Могло навіть скластися враження, що задля створення незалежної Польщі, слід було змусити українців до незалежності. Маршал Пілсудський так писав про свої плани: «Idąc w głąb Ukrainy, ale tylko do granic 1772 r. przez to samo nie uznajemy rozbioru i głosząc samostijność na tych ziemiach jakby poprawiamy błędy naszych przodków. Chcemy dać Ukrainie możność samookreślenia i rządzenia się przez własny naród. [...] Postawiłem na kartę, gram

ostatnią stawkę, żeby coś zrobić na przyszłość dla Polski, choć takim sposobem osłabić możliwość przyszłej potężnej Rosji i, jeżeli się uda, dopomóc stworzeniu Ukrainy [...] Ale w tym sęk czy ta Ukraina powstanie, czy ma dostatecznie sił i ludzi, żeby się stworzyć i zorganizować, bo przecież wiecznie tu siedzieć nie możemy. [...] Zatem innego wyjścia nie ma – jak spróbować stworzyć samostijną Ukrainę» [16, 95].

У 1921 році Польща опинилася перед жорсткою, але конкретною реальністю, її східні кордони межували з російською імперією. Дедермінації польського маршала було замало, щоб переламати інертність населення України і поглибити незалежницьку свідомість. У міру наростання радикальних націоналістичних настроїв серед українців у галицькій «Малопольщі» українська справа втрачала прихильність громадської думки і сприймалася радше як некорисна для держави утопічна мрія. Лише серед еліти, згуртованої навколо керівника польської держави Юзефа Пілсудського (переважно еліти військових, т.зв. «полковників»), ідея підтримки поневолених червоною Москвою народів продовжувала жити. Сформована у т.зв. прометейський рух, вона виявлялася в різних інтелектуальних та пропагандистських формах, серед котрих помітне місце займав «Польсько-український бюлетень».

Багатопрофільний характер цього часопису був спрямований на те, щоб обґрунтувати теоретично та фактично, спопуляризувати і розвинути тезу про природне польсько-українське партнерство, що виникало з цивілізаційної спільноти, закоріненої у традиції Речі Посполитої багатьох націй, спільних європейських цінностей, а також свідомості спільної загрози з боку російського імперіалізму. Провідну роль у цьому відігравала історіософія, пропагована середовищем «Бюлетеня».

В одній із програмних статей у «Бюлетені» його незмінний редактор Владзімеж Бончковський так окреслював загальну історично-цивілізаційну спрямованість української справи: «Nasza polska racja państwowa udziela nam zgoła niedyskusyjnych wskazówek. Wskazuje nam mianowicie, że tylko ukrainizm istotny, prawdziwy, orientujący się na «zwycięski Zachód» Zachód nie na «zwyciężany Wschód» [...], ukrainizm «mazepiński» jest naszym sojusznikiem organicznym i zdrową budującą siłą, że natomiast wszelkie formy, najbardziej nawet patriotyczne, hałaśliwego «bohdanowstwa» (od Bohdana Chmielnickiego), są dla nas niebezpiecznym

precedensem zorganizowanej walki z Polską i łączącym się z tą walką, fatalistycznie nieuchronnym podpadnięciem pod «krierkuju i wysokuju ruku» «caria wostocznoho, prawosławnoho» [3, 57].

Отож, «мазепинський» західний напрямок був властивим для розуміння логіки української історії в середовищі «Бюлетеня». Не дивно, що багато місця на шпальтах часопису займали історичні праці, що пригадували не так віддалений у часі період української революції, визвольних змагань та спроби побудови незалежної держави. Упродовж кількох років у «Бюлетені» друкувався епічний історичний нарис Олександра Доценка «Україна в сучасній добі. Від початку XIX ст. до 1923 р.». Це був свого роду виклад історії зародження і розвитку українського національного руху, котрий автор підготував на прохання редактора Бончковського. Історична праця, як зазначав Доценка, мала зовсім практичну ціль: розвіювати в польському суспільстві негативні міфи про українців і готувати суспільство до великих змін, котрі, як твердив автор, уже не за горами. «Хай дванадцята година застане нас підготованими до відповідальної праці й здатними передбачувати розвиток історичних подій» [8, 189]. У подібному дусі події, зв'язані з українським відродженням на галицьких землях, освітлював у низці статей Михайло Андрусак [1, 360-361].

Ряд історичних статей, нарисів та мемуарних матеріалів представляв історію українсько-російських протистоянь та репресій російського уряду щодо українського руху та його діячів. Стефан Чернецький у своїх зачитуваних спогадах «Перший в'язень» згадував історію арешту й інтернування греко-католицького митрополита Андрея Шептицького в часи російської окупації Львова, уміщуючи цю подію в певну логіку переслідування українства в Росії. Автор зазначав, що у зв'язку з репресіями щодо уніатського ієрарха згадуються постаті Дорошенка, Самойловича, Полуботка й останнього кошового Запорізької Січі – Калнишевського [7, 389-401].

Важливе місце у творенні історичної пам'яті займали постаті національних героїв, котрі були позитивно укомпоновані у свідомість українців і поляків. Вони свідчили про спільну збройну боротьбу перш за все проти російського імперіалізму та оборону спільних цінностей, зв'язаних зі спадщиною Речі Посполитої.

Очевидно, згідно з традицією, на чолі національного пантеону стояла постать Кобзаря – Тараса Шевченка. Попри важкі момен-

ти історії українсько-польських відносин, представлені у творчості поета, оцінка його особи не збуджувала жодних сумнівів у авторів «Бюлетеня». У передовій статті номеру, присвяченого 120-м роковинам народження Т. Шевченка, зокрема йдеться: «Stwierdzić możemy, że nie ma na świecie drugiego poety lirycznego, który mógłby się pochwalić taką czcią i takimi jej stałymi przejawami, jakich zażywa u narodu ukraińskiego Taras Szewczenko. Ani Shakespeare u Anglików, ani W. Hugo u Francuzów, Goethe u Niemców, Puszkina u Rosjan, Petofi Petowi Węgrów, nawet Dante u Włochów marzyć nie mogą o takim zupełnie wyjątkowym, nigdy w ciągu wieków nigdzie niespotykanym kulcie, jak kult Szewczenki u Ukraińców» [12, 1].

Після поневолення України Радянською Росією особливого значення набрала постать гетьмана Івана Мазепи. Поряд з величним портретом гетьмана у короткій передовій статті під лаконічним заголовком «I. Mazepa» було звернено увагу на історичне значення українського гетьмана у сучасній добі. Між іншим говорилося: «W dzisiejszej dobie wzmożonego dynamizmu historycznego, rozbudzonych reminiscencji historycznych i pogłębienia pamięci historycznej warto odświeżać w pamięci przede wszystkim piękną choć tragiczną postać tego, który w fatalnym czasie narodzin złowrogiej potęgi rosyjskiej odważył się wraz z pobratymcem swym królem-rycerzem Karolem XII jej zapobiec i wezbraną fałę, która tyle możliwości na terenie Europy Wschodniej pogrzebała, – odwrócić» [15, 2].

Особливий культ створювали навколо постатей двох національних вождів – Юзефа Пілсудського та Симона Петлюри. Чергові річниці походу на Київ, а також спогади про цих державних мужів з нагоди смерті Пілсудського чи роковин вбивства Петлюри, були причиною глибокої рефлексії над їхньою харизмою та вчинками. На портретах (їх автор – український графік В. Масютин), надрукованих у часописі, польський маршал був зображений в оточенні гербів поневолених Москвою народів, серед яких був і український тризуб, а отаман Петлюра – на тлі Софії Київської і прапора, немов можновладець з давніх часів. Поряд із прагненням незалежності для своїх народів, підкреслювалося їхнє переконання щодо справи союзу Польщі та України. Досить промовистими в цьому контексті є слова Петлюри: «Będąc przekonany, że tylko silne współzycie braterskie Rzeczypospolitej Polskiej i Ukraińskiej

Republiki Ludowej może im zabezpieczyć trwałą i stałą przyszłość, która się ostoi przed dawnym, chociaż w nowy strój (komunistyczno-demagogiczny) przebrany, imperializmem państwa moskiewskiego, chciałbym usunąć wszystkie przeszkody, wszystkie trudności, jakie się znajdują na drodze do dalszego wzmocnienia sojuszu obu republik. Jestem przeświadczony, p. Komendancie, że tak wielka idea, dla której ja i Rząd Ukraińskiej Republiki Ludowej pracujemy z pełnym zrozumieniem jej wagi historycznej i która znalazła głęboki i serdeczny oddźwięk w sercu społeczeństwa, a mianowicie – idei porozumienia polsko-ukraińskiego, współdziałania w interesie obu wolnych Republik – że ona przełamała uprzedzenia niewierzących, słabość ducha niestałych i złotą struną solidarności związała co lepszych przedstawicieli obu zaprzyjaźnionych narodów i powiodła ich drogą, może i ciernistą, do sławy i wielkiej przyszłości. Przyszłości tej nic nie może zagrażać, jeżeli to zaufanie wzajemne, z jakim poczynaliśmy wielką sprawę sojuszu polsko-ukraińskiego, nie tylko nadal nas nie opuści, lecz stanie się impulsem i bazą dla dalszego, tak obecnie odpowiedzialnego, współdziałania» [20, 242].

Шпальти «Польсько-українського бюлетеня» були місцем, де згадувалися сучасні діячі, заслужені на ниві обстоювання ідеї незалежності України та українсько-польського примирення. Багато уваги було присвячено таким діячам першої половини ХХ ст., як В'ячеслав Липинський, Михайло Грушевський, Леон Василевський, митрополит Андрей Шептицький, Генрик Юзевський. Ґрунтовні історичні розвідки супроводжували ювілейні матеріали, що стосувалися недавніх незалежницьких змагань: 15-та річниця битви під Базаром [19, 490], 10-та річниця битви УСС з російськими військами на горі Маківка в Карпатах [14, 337], бій під Крутами, похід Пілсудського і Петлюри на Київ у 1920 році [6, 217-218].

Також події з далекої минувшини мали формувати свідомість прихильників згоди між українським та польським народами. Одним з героїчних історичних фактів була битва під Віднем 1682 року, де в королівських військах Яна III Собеського значну частину становили українські козаки [18, 6-7]. Привертало також увагу малознані сторінки з історії польсько-українських взаємин, такі як: українське питання у повстанні Тадеуша Костюшка [10, 60-61],

українська політика князя Адама Чорторийського [9, 469-471] та інші.

Серед інших завдань, які реалізовував «Бюлетень» на ниві «творення концепції історичної пам'яті», було визволення з комплексів, котрі впродовж десятиліть насаджувались серед двох народів задля реалізації імперської політики «divide et impera». Перечитуючи історичну белетристику Генрика Сенкевича, один з анонімних авторів часопису відкидав популярну думку про україножерство польського класика і навіть стверджував про те, що знаменита «Трилогія» може покріплювати також і українські серця [17, 18-24]. Автори історичних дописів заохочували читачів до того, щоб відійти від стереотипних уявлень про «кровожерних ляхів» і «козаків-різунів» і по-новому подивитися на спільну українсько-польську історію. Своєрідним закликом до переосмислення українсько-польської історії були слова Фелікса Загори у статті під промовистим заголовком «У тенетах упереджень»: «Wprawdzie należy zwalczać rzeczy złe (nie przedstawiając je gorszymi niż są), lecz tymbardziej trzeba podnosić i uwypuklać rzeczy dobre i piękne, które mogą łączyć, a nie dzielić... Ziemia z krwi nie osycha, kłóć się i bilem, (Polacy i Ukraińcy. Red.) a przecież Bóg posiał w nasze jakoweś semina miłości... Najwyższy czas aby obie strony uczciwie zrewidowały swoje stanowisko, wyzbyły się sideł uprzedzeń i stworzyły warunki do zakiełkowania tym «seminom miłość»» [21, 4-5].

Говорячи про історіософські проблеми, можна помітити, що автори «Бюлетеня» непропорційно багато місця приділяли справам т.зв. москвофільства. Явище, що з роками набирало досить маргінальний характер, приковувало увагу дописувачів журналу з огляду на його світоглядно-культурологічний характер. Його легковажити не можна хоча б через *casus* Василя Панейка, міністра закордонних справ ЗУНР, редактора львівського «Діла», котрий в еміграції перейшов до білогвардійського табору і став речником ідеї «єдності Русі» [11, 141]. Так само філософсько-релігійним поважним аргументом у цій справі були розважання о. Гавриїла Костельника, який свої симпатії до православ'я обґрунтовував спасенням для України східним напрямком розвитку, уособленням котрого була Русь-Росія [3, 57].

Традиційне галицьке москвофільство, якому на шпальтах «Бюлетеня» було присвячено досить багато уваги і кілька ґрунтовних

опрацювань [2, 4-7], несло небезпеку переродження у «советофілство» під впливом зростаючої радянської пропаганди. Головний редактор та ідейний натхненник журналу – Влодзімеж Бончковський – апелював до політичних кіл про перегляд помилкової політики на східних землях Польщі. Покликаючись на багатовіковий досвід, автор стверджував, що раптовий зріст прорадянських і русофільських настроїв серед українців є наслідком колонізаційної політики уряду. «Українці, позбавлені своєї «українськості», – писав Бончковський, – є політичними росіянами, малоросіянами, але не будуть поляками». На його думку, не можна було повторити помилок польської політики XVII століття, котрі спричинили те, що: «Od Chmielnickiego poczynając, a a dziejach dekadencji hajdamackiej XVIII w. kończąc Rosja sunęła na zachód: od Dniepru, za Dniepr, interweniując w sprawy «schizmatyckie», przez klasztory i religię, do Stackelberga i Repnina...» [4, 297-299]. Автор закликав: «Do historii, do źródeł, po naukę!»

Підсумовуючи історіософський профіль «Польсько-українського бюлетеня», можна ствердити, що його провідною ідеєю була думка про безперечне об'єктивне місце України в європейському політичному житті. Історичні аргументи, які наводилися у публікованих в журналі статтях, мали підтримувати свідомість про право України до самостійного життя, а джерелом державних традицій у баченні

ЛІТЕРАТУРА

1. Andrusiak M. U źródeł ukraińskiego odrodzenia narodowego // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1936. – № 33. – S. 336-337; Andrusiak M. Ukraiński ruch narodowy i konspiracja polska w Galicji w latach 30-tych i 40-tych XIX wieku // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1936. – № 36. – S. 360-361.
2. Andrusiak M. Zarys historii moskalofilstwa wśród Ukraińców halickich // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1933. – № 34-35. – S. 4-7.
3. Bączkowski W. Chmury nad Kresami // Bączkowski W. U źródeł upadku i wielkości. – Warszawa, 1935.
4. Bączkowski W. Frontem do historii // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1938. – № 28 (267). – S. 297-299.
5. Bączkowski W. U źródeł upadku i wielkości. – Warszawa, 1935.
6. Bączkowski W. Wyprawa kijowska (W drugą rocznicę zgonu Wielkiego Marszałka) // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1937. – № 20 (211). – S. 217-218.

авторів «Бюлетеня» повинен був стати віковий досвід Речі Посполитої як держави поляків, українців, білорусів, литовців. Українці були рівноправними творцями і спадкоємцями цієї державної традиції. В одній зі своїх статей постійний автор «Бюлетеня», Станіслав Лось, заохочуючи до перегляду стереотипів серед поляків і українців, так підсумовував логіку української історії: «Zmaleliśmy i skarleliśmy i my i Ukraińcy od tych dawnych, dobrych czasów. Polacy zapomnieli, że Rzeczpospolita to było coś więcej i może coś lepiej niż «jeden z punktów prezydenta Wilsona»; Ukraińcy zapomnieli, że podobnie jak inne wielkie narody mogą spoglądać na długą, pełną chwały i ciągłą, powtarzam z naciskiem, ciągłą t.j. nieprzerwaną historię swej państwowości. Oczywiście, jeżeli ktoś bardzo chce to może historię ukraińską pisać pod filologicznym kątem widzenia, może ją ograniczyć do historii warstw ... niehistorycznych, może mieszając dwa różne pojęcia, które wyrażało słowo «Polak» darowywać Lechitom Ostrogskich i Wiśniowieckich (bo Jarema, pamiętać trzeba, nie miał w żyłach ani kropli krwi polskiej, był najczystsze pochodzenia ruskim – ukraińskim panem, tylko nie lubił jak mu palono folwarki i «pacyfikował» na własną rękę. [...] Kończę więc konkluzją, że byłoby dobrze, gdyby ktoś zechciał raz napisać ukraińską historię nie pod kątem widzenia tysiącletniej niewoli i poniewierki, lecz pod kątem widzenia państwowej ciągłości i chwały dziejowej. Mieliśmy historię prawdziwą i pożyteczną» [13, 5].

7. Czarnecki S. Pierwszy więzień (Wspomnienie sprzed 22 lat) // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1936. – № 39. – S. 398-401.
8. Docenko A. Ukraina w dobie nowoczesnej (od początku XIX stulecia do 1923 r.) // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1933. – № 16-17.
9. Handelsman M. Polityka ukraińska księcia Adama Czartoryskiego // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1937. – № 42 (233). – S. 469-471.
10. J.R. Sprawa ukraińska w Insurekcji Kościuszkowskiej // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1935. – № 6 (93). – S. 60-61.
11. Kedryn I. Moskalofilstwo jako anachronizm oraz aktualna twierdza «kompleksu rosyjskiego» u «Ukraińców» // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1937. – № 13 (204). – S. 141.
12. Kult Szewczenki // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1934. – № 10 (45). – S. 1.
13. Łoś S. Na marginesie zwycięstwa pod Wiedniem // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1933. – № 13. – S. 5.

-
14. Makówka // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1936. – № 33. – S. 337.
15. Mazepa I. // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1934. – № 31 (66). – S. 2.
16. Nowak A. Walka o granice: 1918-1920 // Dwudziestolecie. Pod red. K. Perseka i P. Marchewicza. – Warszawa, 2009. – S. 95.
17. Sienkiewicz, którego nie znamy // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1932/33. – № 1-6. – S. 18-24.
18. Smal Stocki R. Ukraińcy pod Wiedniem // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1933. – № 10. – S. 5-6; Łoś S. Na marginesie zwycięstwa pod Wiedniem // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1933. – № 13. – S. 5; Symonolewicz K. Ukraińskie echa odsieczy wiedeńskiej // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1933. – № 24. – S. 6-7.
19. Wartości nieprzemijające. W 15-tą rocznicę rozstrzelania 359 oficerów i żołnierzy armii ukraińskiej w Bazarze na Ukrainie Sowieckiej // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1936. – № 47. – S. 490.
20. Zahora F. Dwunasta rocznica // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1938. – № 23 (262). – S. 242.
21. Zahora F. W sidłach uprzedzeń // «Biuletyn Polsko-Ukraiński». – 1933. – № 12. – S. 4-5.